

Lukasevangeliet 24:52

“De tillbad [proskynéo] honom och vände tillbaka till Jerusalem i stor glädje.”

Efter sin död visade sig Jesus för sina lärjungar i Jerusalem. Han förklarade för dem att allt måste uppfyllas som stod skrivet om honom i Mose lag, hos profeterna och i psalmerna, att han var tvungen att lida och på tredje dagen uppstå från de döda. Han förklarade för dem uppdraget att föra ut budskapet om omvändelse och syndernas förlåtelse i hans namn för alla folk med början i Jerusalem. Han förde sedan ut dem till Betania där han lyfte sina händer och välsignade dem. När han därefter blev upptagen till himlen står det att de tillbad (*proskynéo*) honom. Eftersom det står att de tillbad honom anser många att detta utgör bevis för att Jesus är den evige Guden. Och detta kan mycket riktigt, om man inte vet vad det grekiska ordet *proskynéo* betyder, anses som ett sådant bevis. Det är ju bara den evige Guden som får tillbes och inga andra.

Men hur gör vi då med “beviset” att de tillbad honom och hur skall vi förstå ordet *proskynéo*? Till att börja med är det viktigt att visa på det faktum att detta ord i första hand inte betyder “tillbe” utan att falla ner i respekt och vördnad inför någon. Detta kan vi se i det välkända *Thayer's Greek-English Lexicon of the New Testament*:

“To kiss the hand to (towards) one, in token of reverence ... among the Orientals, esp. the Persians, to fall upon the knees and touch the ground with the forehead as an expression of profound reverence ... in the N. T. by kneeling or prostration to do homage (to one) or make obeisance, whether in order to express respect or to make supplication. It is used a) of homage shown to men of superior rank ... b) of homage rendered to God and the ascended Christ, to heavenly beings, and to demons.”¹

Det är därför vi kan hitta texter i Bibeln där *proskynéo* används i relation till både Gud, änglar och människor (av högre rang). Om sedan detta ord skall översättas med “tillbedjan” eller “vördnad” har mer att göra med hjärtats inställning hos den som faller ner än att det skulle finnas någon språklig skillnad i detta ord. I *Grekisk-Svensk ordbok till Nya testamentet och de apostoliska fäderna* står det att ordet “översättes beroende på sammanhanget”.² Tror man därför som översättare på treenighetsläran blir därför Jesus lätt föremål för tillbedjan och andra människor för respekt och vördnad. I Bibel 2000 har översättaren vågat gå emot det traditionella sättet att översätta Lukasevangeliet 24:52 på och valt “hyllade” istället för “tillbad” (se även Matteusevangeliet 2:2 och Hebreerbrevet 1:6):

“De föll ner och hyllade honom och återvände sedan till Jerusalem under stor glädje.”

Det finns vidare andra texter i Folkbibeln som visar att den översättning man gjort av Lukas 24:52 beror mer på översättarens ingrepp än vad den grekiska grundtexten ger stöd för:

---

¹ Thayer, Joseph H. *Thayer's Greek-English Lexicon of the New Testament*. Hendrickson Publishers, 2007 (s. 548).

² Heikel, Ivar & Fridrichsen, Anton. *Grekisk-Svensk ordbok till Nya testamentet och de apostoliska fäderna*. Universitetstryckeriet, Uppsala 2006 (s. 191).

“När han gick ner från berget, följde mycket folk efter honom. Då kom en spetälsk fram och **föll ner** [proskynéo] för honom och sade: ‘Herre, om du vill, kan du göra mig ren.’”³

“Medan Jesus talade till dem, kom en synagogföreståndare och **föll ner** [proskynéo] för honom och sade: ‘Min dotter har just dött. Men kom och lägg din hand på henne, så får hon liv igen.’”⁴

“Då kom en kanaaneisk kvinna ... hon kom och **föll ner** [proskynéo] för honom och sade: ‘Herre, hjälp mig!’”⁵

Här har översättaren valt att använda orden “föll ner” istället för “tillbad”. Detta visar tydligt att *proskynéo* inte måste betyda “tillbe” utan bör, som vi såg tidigare, “översättes beroende på sammanhanget”. Vi har även andra exempel från Nya testamentet som visar att detta ord användes när människor föll ner inför andra människor av högre rang:

“Tjänaren **föll ner** [proskynéo] för honom [sin jordiske herre] och bad: Ha tålmod med mig, så skall jag betala dig alltsammans.”⁶

“Se, jag överlämnar åt dig några från Satans synagoga, några som säger att de är judar men inte är det utan ljuger. Jag skall få dem att komma och **falla ner** [proskynéo] inför dina fötter, och de skall förstå att jag har dig kär.”⁷

Grekiskans *proskynéo* har i Gamla testamentet sin hebreiska motsvarighet i ordet *hishtachava*, ett ord med samma betydelse som *proskynéo*. I Gamla testamentet kan vi hitta mängder av skildringar där människor föll ner inför både människor och änglar. Men inte för att tillbe dem utan för att visa respekt och vördnad. Listan kan göras lång men dessa får räcka som exempel:

“Då reste sig Abraham upp och **bugade sig djupt** [hishtachava] för hetiterna, landets folk ... Abraham **bugade sig djupt** [hishtachava] för landets folk.”⁸

“Då gick Mose ut och mötte sin svärfar, **bugade sig** [hishtachava] för honom och kysste honom, och när de hälsat varandra gick de in i tältet.”⁹

“Då föll hon (Rut) ner på sitt ansikte och **bugade sig** [hishtachava] mot jorden och sade till honom (Boas): ‘Varför har du sett till mig med välvilja och tar dig an mig, fast jag är en främling?’”¹⁰

---

³ Matt. 8:1-2

⁴ Matt. 9:18

⁵ Matt. 15:22, 25

⁶ Matt. 18:26

⁷ Upp. 3:9

⁸ 1 Mos. 23:7, 12

⁹ 2 Mos. 18:7

¹⁰ Rut 2:10

Där det står *hishtachava* i den hebreiska grundtexten, står det *proskynéo* i den grekiska översättningen *Septuaginta*,¹¹ samma grekiska ord som i Lukasevangeliet 24:52. I Psalm 72 hittar vi vidare en intressant text som visar att dessa båda ord inte måste handla om tillbedjan utan om att falla ner. Rubriken till denna psalm i Folkbibeln är: “*Den rättfärdige kungen och hans rike*”:

*“Alla kungar skall **falla ner** [hishtachava] för honom, alla hednafolk skall tjäna honom. Ty han skall rädda den fattige som ropar och den betryckte som ingen hjälpare har. Han skall vara mild mot den svage och fattige, och frälsa de fattigas själar. Från förtryck och våld skall han återlösa deras själ, deras blod är dyrbart i hans ögon. Må han leva och få guld från Saba. Må man **ständigt be för honom**, dagligen välsigna honom.”*¹²

Här har översättaren valt “falla ner” istället för “tillbe”. Detta är intressant med tanke på att orden i denna psalm handlar om Messias (Jesus). Dessutom står det längre ner att vi skall *be* för honom! Varför uppmanas hednafolken att be för honom om han är den evige Guden? I den respekterade judiska översättningen *The Stone Edition* står det i fotnoten till 1 Mosebok 49:10 angående Messias att “*all the nations will acknowledge him and pay homage to him.*” Alla nationer kommer alltså att erkänna Messias och ge honom sin vördnad (hyllning). Vår tillbedjan däremot tillhör endast vår himmelske Fader och ingen annan.

Det finns dock en mer svårtolkad vers i Uppenbarelseboken vilken många kristna använder som bevis för att *proskynéo* visst kan användas för att uttrycka tillbedjan gentemot Jesus:

*“Och allt skapat i himlen och på jorden och under jorden och på havet, ja, allt som finns i dem hörde jag säga: ‘**Honom som sitter på tronen, honom och Lammet, tillhör tacksägelsen och priset, äran och makten i evigheternas evigheter.**’ Och de fyra väsendena sade: ‘Amen.’ Och de äldste **föll ner och tillbad** [proskynéo].”*¹³

Även om det inte uttryckligen står att dessa äldste föll ner inför både Honom på tronen (Fadern) och Lammet, får vi nog utgå från att så var fallet. Både Fadern och Lammet fick därmed del av denna ”tillbedjan”. Men eftersom *proskynéo* inte går att översättas isolerat, bör vi därför studera denna vers i ljuset av hela Bibeln. Eftersom allt skapat uttalade orden “*tacksägelsen och priset, äran och makten*”, är det därför mer sannolikt att de äldste föll ner i tacksamhet och *inte* i tillbedjan inför Fadern och Lammet. Orden har nämligen en större association till uttryck av tacksamhet än till uttryck av tillbedjan. Det finns trots allt ord av Jesus som visar att han är värd lika mycket ära som Fadern:

*“Inte heller dömer Fadern någon, utan hela domen har han överlämnat åt Sonen, för att **alla skall ära Sonen liksom de ärar Fadern**. Den som **inte ärar Sonen ärar inte heller Fadern, som har sänt honom.**”*¹⁴

Lägg märke till att Jesus inte sade att “*alla skall **tillbe** Sonen liksom de tillber Fadern*” utan att alla skall *ära* honom på samma sätt som de ärar Fadern. En klar skillnad i betydelse. Men har vi några andra belägg för att kunna acceptera den tolkning av Uppenbarelseboken 5:13-14 vi just har sett? Vi

---

¹¹ *Septuaginta* är den äldsta grekiska översättningen av Gamla testamentet. Översättningen påbörjades under det tredje århundradet f.kr. och genomfördes enligt traditionen av 70 judiska lärda män.

¹² Ps. 72:11-15

¹³ Upp. 5:13-14

¹⁴ Joh. 5:22-23

hittar ett sådant belägg i Gamla testamentet. Viktigt att komma ihåg är att mycket av Nya testamentets innehåll har sina paralleller, och därmed sina förklaringar, i Gamla testamentet:

“Därefter sade David till hela församlingen: ‘Lova HERREN, er Gud.’ Då lovade hela församlingen HERREN, sina fäders Gud, och de bugade sig och föll ner [hishtachava] för HERREN och för kungen.”¹⁵

Här ser vi att hela församlingen ”föll ner” (*hishtachava*) inför både HERREN och kung David. Går vi sedan till den grekiska översättningen *Septuaginta* hittar vi istället för *hishtachava* det grekiska *proskynéo*, samma ord som i Uppenbarelseboken 5:14. Men vad skulle hända om vi översatte *hishtachava* i texten ovan med ”tillbad”? Skulle inte det ha inneburit att församlingen tillbad, förutom HERREN, kung David? Skulle ett sådant förfarande verkligen vara bibliskt? Den mest rimliga förklaringen blir därför att församlingen föll ner i tacksamhet och vördnad inför dem båda. På samma sätt bör vi även se på texten i Uppenbarelseboken, vilket där innebar att Fadern och Lammet blev föremål för tacksamhet och vördnad istället för tillbedjan.

Men låt oss se på en annan sanning vad gäller Lukasevangeliet 24:52, en sanning många inte känner till och som innebär att vissa manuskript helt saknar de ord som visar att Jesus skulle ha ”tillbetts”. I Bibel 2000 står det i fotnoten angående dessa ord att “orden saknas i en ‘västlig’ läsart”. I *New Revised Standard Version* (NRSV) har man uppgett i fotnoten till denna vers att “other ancient authorities lack ‘worshiped him, and’”.¹⁶ Helge Åkeson verkar ha tagit fasta på detta och därför valt att helt enkelt utelämna dessa ord i sin översättning: “Och det skedde, under det han välsignade dem, att han skildes ifrån dem.” Vidare har man i *A Textual Guide to the Greek New Testament* gjort följande kommentar till denna avvikelse bland manuskripten:

“It is possible that the shorter Western reading ... is original and that the longer reading is an Alexandrian addition. More likely, however, the words were omitted either accidentally ... or, perhaps, deliberately (so as to agree better with the shorter reading in v. 51).”¹⁷

Oavsett vilken teori som stämmer betyder det att denna vers, på grund av detta, inte kan användas som bevis för att Jesus skulle vara Gud. Leker man dessutom med tanken att det faktiskt rör sig om ett Alexandrinskt medvetet tillägg, blir det hela än mer intressant. Det var nämligen i Alexandria på 320-talet e.kr. som de teologiska striderna mellan prästen Arius och biskop Alexander av Alexandria bröt ut. Stridigheter som till slut ledde fram till det stora och välkända kyrkomötet i Nicea. Dessa stridigheter handlade (något förenklat) om en enda sak: Var Jesus Gud i samma bemärkelse som Fadern och därmed av samma väsen som Honom, eller var han skapad av Fadern och därmed inte av samma väsen? Förstår man därför bakgrunden till denna kontrovers inser man att det fanns stora förutsättningar för att ett tillägg till Lukasevangeliet 24:52 skulle ha kunnat ske. Att tillägg har gjorts i Nya testamentet med avsikten att betona treenighetsläran framgår tydligt i den ovan nämnda boken *A Textual Guide to the Greek New Testament*. Ett av de bibelställen man speciellt visar på detta är 1 Johannesbrevet 5:7-8:

---

¹⁵ 1 Krön. 29:20

¹⁶ *The New Greek English Interlinear New Testament*. USB 4th edition, Nestle-Aland 27th edition. Tyndale House Publishers.

¹⁷ Roger L. Omanson. *Textual Guide to the Greek New Testament*. Deutsche Bibelgesellschaft German Bible Society, 2006 (s. 159).

*“For there are three that bear witness in heaven: **the Father, the Word, and the Holy Spirit; and these three are one.** And there are three that bear witness on earth: the Spirit, the water, and the blood; and these three agree as one.” (NKJV)*

*“Though this longer reading is in the Textus Receptus, and therefore is translated in the AV, it is absent from nearly all Greek manuscripts, from all ancient versions except the Latin, and is not quoted by any of the Greek Church Fathers ... It is most unlikely that these words, often referred to as the ‘Johannine Comma’, would have been omitted either accidentally or deliberately if they had been original. Painter expresses the commonly-held view that ‘the presence and history of the addition is more important for the history of theology than for the interpretation of the text of 1 John ... **and suggests the demands of trinitarian controversy as the driving force for its creation**’. One prominent textual critic has called the Johannine Comma ‘**the most obvious instance of a theologically motivated corruption in the entire manuscript tradition of the New Testament**’.”¹⁸*

Här ser vi tydligt att den grekiska grundtexten inte är fri från mänskliga ingrepp. Men även om vi inte kan använda denna kommentar av 1 Johannesbrevet 5:7-8 som bevis för att samma ingrepp skulle ha gjorts i Lukasevangeliet 24:52, kan vi ändå inte utesluta att ett sådant ingrepp skulle kunna ha skett.

Avslutningsvis bör poängteras att det inte på något sätt är fel att falla ner inför Jesus. Tvärtom, han förtjänar verkligen all vår tacksamhet och vördnad då han i kärlek utgav sig själv för vår skull för att rädda oss undan den kommande vredesdomen och ge oss evigt liv. Men att i hjärtat tillbe Jesus som att han skulle vara den evige Guden är däremot fel och inte förenligt med Bibelns sanna undervisning. Det finns nämligen bara en enda sann Gud (Fadern), den Gud Jesus själv visade på:

*”Detta är evigt liv att de känner **dig** (Fadern), **den ende sanne Guden**, och den som du har sänt, Jesus Kristus.”¹⁹*

---

¹⁸ Roger L. Omanson. *Textual Guide to the Greek New Testament*. Deutsche Bibelgesellschaft German Bible Society, 2006 (s. 512-513).

¹⁹ Joh. 17:3